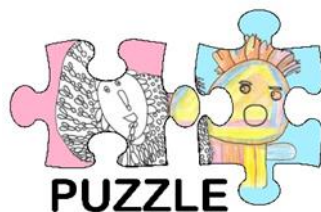

ERASMUS+

KA2 - COOPERATION FOR INNOVATION AND THE EXCHANGE OF GOOD PRACTICES
STRATEGIC PARTNERSHIPS FOR ADULT EDUCATION

Puzzle. Developing easy to read formats for people with intellectual disabilities

Startas: 2015-1-EL01-KA204-014123

INTELEKTINIO PRODUKTO IO3 ĮVERTINIMAS
ŽMONIŲ TURINČIŲ INTELEKTO SUTRIKIMŲ,
INFORMACINIŲ TEKSTŲ IR TEKSTŲ
SUSIJUSIŲ SU ŽMOGAUS TEISĖMIS,
SUVOKIMO SUNKUMAI GRAIKIJOJE,
LENKIJOJE IR LIETUVOJE

SAUSIS 2017

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

IVADAS

Žmonių, turinčių intelekto sutrikimų, informacinių tekstų ir tekstų, susijusių su žmogaus teisėmis suvokimo sunkumų vertinimas Graikijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje buvo atliekami vykdant Europos Erasmus + projektą: "Puzzle. Lengvo skaitymo formato kūrimas sutrikusio intelekto žmonėms ". Projekto „Puzzle“ bendras tikslas yra palengvinti prieigą prie informacijos, švietimo ir mokymo žmonių su protine negalia (ID) iš šių Europos šalių: Lenkija, Graikija ir Lietuva. Projektu siekiama pagerinti kokybę ir prieinamumą informacijos, skirtos žmonėms su intelekto sutrikimais ir pagilinti jų žinias bei supratimą apie pagrindines žmogaus teises. Pirmiausia buvo siekiama apžvelgti informacijos dėl pagrindinių žmogaus teisių „lengvai skaitomu formatu“ prieinamumo Europoje. Antru žingsniu buvo siekiama pateikti įrodymus apie tai, ką žmonės su intelekto sutrikimais jau žino apie savo teises ir kaip jie randa šią informaciją. Šis dokumentas buvo padalintas į dvi dalis; Viena dalis pristato lengvai skaitomo teksto literatūros apžvalgą, o antroji dalis apibrėžia empirinius tyrimus, nagrinėjančius žmogaus teisių supratimo sąmoningumą, intelekto sutrikimų turinčių žmonių bendruomenėse Lenkijoje, Lietuvoje ir Graikijoje.

Literatūros apžvalgoje pateikiama, kokia informacija egzistuoja intelekto sutrikimų turintiems žmonėms, kokių formatu ji pateikiama ir ar lengvai prieinama. Be to, teikiami pasiūlymai, ką galima padaryti siekiant pagerinti prieinamumą intelekto sutrikimų turintiems asmenims prie šios informacijos, bei užtikrinti ne tik žinojimą. Svarbiausia tai, kad šie žmonės turėtų reikiamų įgūdžių ir žinių, kaip pasinaudoti šiomis teisėmis.

Tyrimas buvo atliktas intelekto sutrikimų turinčių asmenų bendruomenėse Lenkijoje (100 dalyvių), Graikijoje (80 dalyvių) ir Lietuvoje (40 dalyvių). Tyrimo pradžioje, anketų pagalba buvo siekiama įvertinti dalyvių išankstinį supratimą apie savo teises, kaip jie sužinojo apie jas ir kiek gauta informacija buvo naudinga. Tada vyko mokymai naudojant multimediją, pvz: nuotraukos, video, garsas ir RIX Wiki. Tai svetainė, kuria parasta naudotis intelekto sutrikimų turintiems asmenims ir kurioje dalyviams buvo padedama sukurti jų pačių asmeninę svetainę apie savo teises. Tyrimo pabaigoje buvo įvertintas intervencijos poveikis.

LITERATŪROS APŽVALGA

ĮVADAS. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija skatina visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis visiems asmenims su negalia. Tačiau prieinamumas, įgūdžiai ir intelekto sutrikimų turinčių asmenų žinios apie žmogaus teises yra silpnos, nes informacija nėra lengvai prieinama ir dažnai pateikiama tokia forma, kad ją sunku suprasti (Northfield, 2009).

Nors žmonių su negalia teisės pirmą kartą paminėtos 1970 pradžioje, (deklaracija dėl Sutrikusio intelekto asmenų teisių 1971; Jungtinių Tautų deklaracija dėl neįgaliųjų asmenų teisių 1975), tačiau informacija lengvai skaitomu formatu ir sutrikusio intelekto asmenų naudojimas žmogaus teisėmis yra palyginti naujas dalykas (Jungtinių Tautų konvencija dėl žmonių su negalia teisių, 2006). Daugelyje valstybių informacijos teikimas lengvai skaitomu formatu yra ankstyvoje stadijoje, o JT konvencijos teikimas lengvai skaitomu formatu nėra teisiškai privalomas. Asmens žinojimas apie savo žmogaus teises negali būti pasiektas, jei asmuo, turintis intelekto sutrikimų, nežino kad jos egzistuoja, informacija jam neprieinama, negali jos suvokti arba yra priklausomas nuo kitų paramos. Lengvai skaitomos informacijos kūrimas – pirmasis žingsnis, kurį turi žengti šalys, kad intelekto sutrikimus turinčius asmenis pasiektų informacija apie jų teises. Tačiau to nepakanka. Reikia daugiau nuveikti siekiant užtikrinti, kad žmonės domėtųsi savo teisėmis ir naudotųsi jomis kasdien.

Šios literatūros apžvalgos tikslas yra įvertinti kiek pasiekama ir prieinama esama informacija lengvai skaitomu formatu apie žmogaus teises, kuri parašyta iš intelekto sutrikimų turinčių asmenų perspektyvos. Mes pabrėžėme kai kuriuos trijų partnerių (Graikijos, Lietuvos ir Lenkijos) pateiktos informacijos teigiamus ir neigiamus aspektus, turint viltį teikti aiškesnes gaires, kuriant lengvai skaitomą informaciją ateityje.

LENGVAS SKAITYMAS

Yra du skirtingi „lengvo skaitymo“ apibrėžimai. Pirmasis apibrėžimas yra lingvistinis, adaptuojant tekstą lengvam skaitymui, bet nebūtinai lengvam supratimui. Antrasis apibrėžimas pažymi, kad informacija turi būti tiek lengvai skaitoma, tiek lengvai suprantama. Šiuo tikslu, mes ieškome informacijos, kuri būtų lengvai skaitoma ir suprantama.

Puzzle. Priemonė - skirta lengvo skaitymo formatų kūrimui intelekto sutrikimų turintiems asmenims.

LENGVAI SKAITOMA INFORMACIJA APIE PAGRINDINES ŽMOGAUS TEISES

Lengvas skaitymas – metodas, kai tekstas pritaikomas taip, kad jis būtų lengvai skaitomas ir lengvai suprantamas skaitymo sunkumų turintiems asmenims. Kad informacija būtų lengvai skaitoma, ji turi būti aiškiaipateikiama, tekstas turi būti lengvai suprantamas tikslinei grupei, o turinys, kalba, iliustracijos ir grafinis išdėstymas turi būti apgalvoti (Nomura ", Nielsen Tronbacke, 2010). Jei tikslinė grupė turi didelių sunkumų, susijusių su rašytinės informacijos supratimu, tekstas turi būti praturtinamas iliustracijomis, kad būtų lengva skaitytojai teisingai interpretuoti. Trumpo lengvai skaitomo teksto derinimas su iliustracijomis, kurias skaitytojas atpažįsta, yra svarbus, kai kuriama informacija asmeniui turinčiam intelekto sutrikimų. Norint perteikti lengvai skaitomą informaciją labai svarbu atkreipti dėmesį į skaitytojo turimų žinių bagažą ir temos aktualumą.

Informacijos pateikimas lengvai skaitomu tekstu nėra naujiena. 1993 metais Anglijoje Vyriausybės centrinis biuras įsteigė Informacinį padalinį, kuris išspausdino „Informacinį gidą“ apie tai, kaip gerinti informacijos teikimą žmonėms, turintiems raštingumo problemų ir asmenims su negalia (Inclecomms, 2014).

HASLER (1993) atliko tyrimą apie tai, kas daro informaciją lengvai skaitoma ir kokie principai galėtų būti taikomi teikiant informaciją įvairioms amžiaus grupėms. Jo nuorodose pateikiama informacija apie spausdinamo teksto šriftą, šrifto dydį, tarpus tarp eilučių, spalvą, gramatiką, simbolius, nuotraukas, terminologijas ir daugelį kitų aspektų į kuriuos privaloma atsižvelgti kuriant

lengvai skaitomus tekstus (Barrow, 2011). Nepaisant to, kad yra parengtos rekomendacijos lengvai skaitomos informacijos paruošimui, bet nėra nustatyti taisyklių, kuriomis reikėtų vadovautis. Tai labai sunku, netgi neįmanoma, sukurti lengvai skaitomą medžiagą, kuri patenkintų visų asmenų su įvairia neįgalia poreikius.

Lengvai skaitomo teksto politika įgauna teisinį pagrindą reikalauti, kad būtų kuriama informacija lengvai skaitomu tekstu.: LR Konstitucija (1992), Lygių galimybių įstatymas (2003), LR socialinių paslaugų įstatymas (2006), Neįgalųjų teisių konvencija (pritaikytas tekstas) (2015). Organizacijos dabar privalo teikti informaciją tokiu formatu, kuris tinka visiems asmenims, įskaitant ir intelekto sutrikimą turinčius asmenis. JT neįgalųjų teisių konvencijos 9 straipsnis sako: „Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamos, kad neįgalieji galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse, imasi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą tiek miesto, tiek kaimo vietovėse“. Prieinamumas turėtų būti vertinamas kaip visų asmenų pagrindinė teisė.

Jungtinių Tautų konvencija dėl žmonių su negalia teisių egzistuoja visose šalyse partnerėse.

Literatūros apžvalga leidžia daryti išvadą, kad ne visada lengvo skaitymo medžiaga yra suprantama intelekto sutrikimų turintiems asmenims. Pasirodo, kad lengvai skaitomas tekstas dažnai yra per sudėtingas, o kartu pateikiami vaizdai bei nuotraukos ne visada padeda intelekto sutrikimų turintiems asmenims suprasti informaciją. Šie pavyzdžiai rodo tobulintinas vietas.

IŠVADOS

Projekto PUZZLE intelektinis produktas IO3 leido mums pažvelgti į dabartinę sutrikusio intelekto asmenų padėtį ir jų supratimą apie savo, žmogaus, teises skirtingose Europos šalyse. Mes taip pat galėjome pažvelgti į informacijos prieinamumą apie žmogaus teises multimedijos pagalba, naudojant nuotraukas, garsą, vaizdo medžiagą, RIX Wiki platformą ir kitus įrankius galinčius padėti pagerinti dalyvių sąmoningumą. Atlikę tyrimus nustatėme, kad asmens žinių kokybė ir tai, kiek jis žino apie žmogaus teises, gali priklausyti nuo to, kur asmuo

gyvena. Gauti rezultatai parodė, kad Graikijoje suvokimas apie žmogaus teises yra aukštesnio lygio. Tai gali atspindėti jų ugdymo modelį, kuris orientuotas į asmens savarankiškumo ugdymą ir neįgalių asmenų bendravimą per darbą, galimybę užsidirbti pinigų. Tikėtina, kad Lietuvoje ir Lenkijoje yra kitoks ugdymo modelis, todėl teigiamų atliktų tyrimų atsakymų vidurkis mažesnis nei Graikijoje. Be to, tyrimai parodė, kad intelekto sutrikimų turintys asmenys ieško informacijos apie žmogaus teises, bet labai dažnai dokumentai būna lengvai perskaitomi, tačiau ne taip lengvai suprantami tikslinei auditorijai. Vertindami lengvai skaitomus dokumentus nustatėme, kaip galėtume pagerinti intelekto sutrikimą turinčių asmenų savišvietos kokybę. Mes taip pat nustatėme, kad mokymuose naudojami multimedijos įrankiai padėjo dalyviams pakelti jų žinias ir supratimą apie žmogaus teises į aukštesnį lygį. Šiandieninių media technologijų augimo potencialas ir jų kainų kritimas sudaro platesnes ugdymo ir informacijos aprūpinimo galimybes. Svarbu išnaudoti naujas priemones ir metodus, kurie atsiranda kartu su naujosiomis technologijomis ir suteikia daugiau galimybių dirbant su intelekto sutrikimų turinčiais asmenimis. PUZZLE komanda išsiaiškino, kad multimedijos metodų naudojimas pagerina dalijimąsi informacija apie žmogaus teises su tiksline grupe. Mūsų tyrimai parodė, kad šių naujų metodų naudojimas turi teigiamą poveikį. Jungdami mokymus, kurie apima media, multimedia, web įrankius, galime patobulinti lengvai skaitomą aplikaciją ir tokiu būdu pagerinti sutrikusio intelekto žmonių ateities galimybes bendrauti ir suvokti žmogaus teises. Tai savo ruožtu gali lemti teigiamą nepriklausomo gyvenimo siekimo apsisprendimą. Tuo pačiu gerėja intelekto sutrikimą turinčių asmenų gyvenimo kokybė.

REKOMENDACIJOS TOLESNIEMS TYRIMAMS

Mūsų nedidelio masto mokslinių tyrimų veikla, parodė, kad priėjimas prie informacijos apie žmogaus teises sutrikusio intelekto asmenims yra ribotas (Hodgdon L.A. 1995; Fyson R. & Cromby J. 2012). Puzzle sukūrė tam tikrą kiekį informacijos lengvai skaitoma kalba. Kuriant lengvai skaitomus formatus sutrikusio intelekto asmenims apie Europos konvencijos žmonių su negalia teises, kurios atitiktų lengvai skaitomo teksto rekomenduojamus standartus, naudojant nuotraukas ir paprastą tekstą. (Barron R. 2011). Tačiau mūsų tyrimai parodė, kad lengvai skaitoma informacija ne visada lengvai suprantama sutrikusio intelekto asmenims. Yra mažaitirimų, kurie vertina lengvai skaitomas

informacijos prieinamumą sutrikusio intelekto asmenims (Hodgdon L. A. 1995; Fyson R. & Cromby J. 2012) ir kaip informacijos turinys suprantamas intelekto sutrikimų turintiems asmenims. Mūsų tyrimai parodė, kad numatytą perteikti informaciją galima sustiprinti pateikiant ją multimedijos pagalba. Atrodo, kad tai savalaikis efektyvus priemonės poveikis, kuris, naudojant multimediją, padidina prieinamumą prie informacinės medžiagos, sukurtos pagal lengvo skaitymo standartus. Vėlesnis ir pakartotinis lengvo skaitymo standartų ir gairių vertinimas, pasitelkiant įrodymus apie multimedijos poveikį kuriant informaciją, galėtų padėti tobulinti standartus. PUZZLE projekto metodika, vertinant lengvo skaitymo medžiagą, gali būti taikoma platesniuose tyrimuose siekiant įvertinti lengvo skaitymo medžiagos spektrą tikslinei auditorijai.

Mokytojai, soc. darbuotojai, globėjai, specialistai turės naudoti iš papildomų rekomendacijų apie darbo metodus, kuriuos galima rasti skaitmeninėse informavimo įrankiuose. Tolesniu tyrimu reikia iširti, kaip šie įrankiai gali būti naudojami, norint pagerinti reikšmingos informacijos supratimą skirtingo lygio intelekto sutrikimus turintiems asmenims.

Tolesni tyrimai taip pat gali būti tęsiami aiškinantis kaip lengvo skaitymo informacija atliepia gebėjimų įvairovę ir komunikacijos spektro pasirinkimus, kuriems sutrikusio intelekto asmenys teikia pirmenybę. Toks tyrimas gali nustatyti įvairių būdų rekomendacijas, kad būtų patenkinti kiekvieno poreikiai.

Papildoma mokslinių tyrimų dalis gali iširti, kaip dalyvavimas informacijos turinio metodų kūrime, kuris yra įvardintas kaip "Multimedijos atstovavimas", gali pagerinti platesnį informacijos prieinamumą asmenims. Projektas Puzzle kuria lengvo skaitymo formatus sutrikusio intelekto asmenims. Taigi, žvelgiant į priekį, mūsų mokslinių tyrimų patirtis skatina mums pasiūlyti planą, kuris apima galimybes kaip daugialypės terpės formatai ir gamybos procesai gali nurodyti kelią link lengvai skaitomų standartų ir metodų. Darbo eigoje mūsų tyrimai parodė, kad informacija bus pateikta prieinamesnėmis formomis, pasiekti platesni spektrai vartotojams ir, kad bus įvairesnių būdų, kuriais intelekto sutrikimų turintys žmonės galės aktyviai dalyvauti kuriant tokią informaciją ateityje.